

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ The Guidelines Development of the participation in the administration of educational institutes under the Office of the Secondary Educational Service Area Surin.

วิไลรัตน์ ปามอนตรี¹ และกฤษณก ดวงชาทม²

Wilairat Pamontree¹ and Kritkanok Duangchathom²

¹นักศึกษา ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Master Student of Education Management Program Rajabhat Mahasarakham University

²Lecturer from the Faculty of Education Rajabhat Mahasarakham University

Corresponding Author Email: Wilairat.ann@gmail.com

Received: 1 May 2021

Revised: 26 May 2021

Accepted: 30 May 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ และ 2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.959 และมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.22 - 0.68 และแบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 690 คน ที่มาจากการใช้ตารางของเครจซี่ มอร์แกน และทำการสุ่มแบบชั้นภูมิ และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 9 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์จัดลำดับความต้องการจำเป็น และนำข้อมูลจากแบบสอบถามสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.45) และมีรายด้าน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1.1) ด้านการวางแผน 1.2) ด้านการตัดสินใจ 1.3) ด้านการดำเนินการ 1.4) ด้านการประเมินผล และสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านที่มีสภาพพึงประสงค์มากที่สุด คือ ด้านการวางแผน (4.22) และ 2) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ 2.1) แนวทางการมีส่วนร่วมในการวางแผน 2.2) แนวทางการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2.3) แนวทางการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และ 2.4) แนวทางการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การบริหารสถานศึกษา, แนวทางการพัฒนา

Abstract

The purposes of this study were 1. To study the current and desirable conditions, participation in the administration of the educational institution. Under the Office of the Secondary Educational Service Area Surin and 2. To propose guidelines for development, participation in the administration of educational institutions Under the Office of the Secondary Educational Service Area Surin. It is a combination of qualitative and quantitative research. The research tool was a questionnaire with a confidence value of 0.959 and a power of discrimination between 0.22 - 0.68 and an interview form. The sample consisted of 690 people who were drawn from Craigie Morgan's tables and stratified randomly. and a target group of 9 people who came from a specific

selection The data collected from the questionnaire were analyzed by using a shallow statistical program, i.e. percentage, mean, standard deviation. and analyzing the order of needs as needed and using the data from the interview form for content analysis. The results showed that 1) The current state of participation in the administration of educational institutions Overall, it was at a moderate level (3.45) and had 4 aspects, comprising 1.1) planning, 1.2) decision making, 1.3) implementation, 1.4) evaluation. and desirable conditions for participation in the administration of educational institutions The aspect with the most desirable conditions was the planning aspect (4.22) and 2) the 4 approaches for the development of participation in educational institution administration, namely 2.1) the participation in planning. 2.2) Decision Participation Approach, 2.3) Action Participation Approach, and 2.4) Assessment Participation Approach.

Keywords: Participation, School Administration, Development Approach

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการและรากฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้า เพราะการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องอาศัยคนที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ ประเทศที่ประชากรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงทั้งประเทศก็จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเกือบทุกด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554, น.3) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพนั้นให้สถานศึกษาบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยให้บุคลากรทุกคนได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และสร้างความศรัทธาและความตระหนักร่วมกันถึงความสำคัญจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554, น.2)

การมีส่วนร่วมส่งผลให้เกิดความร่วมมือ ทำงานเป็นทีม เป็นกลุ่ม มีการสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา มีขวัญกำลังใจที่ได้มีส่วนร่วม ได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร มีความภาคภูมิใจ มีความกระตือรือร้น ทำงานเต็มความสามารถ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ลดความขัดแย้ง ลดการต่อต้านจากฝ่ายปฏิบัติได้มีโอกาสร่วมทำงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ลดปัญหาในการทำงาน ทำให้งานสำเร็จได้รวดเร็ว เพราะความร่วมมือจากทุกคน ทุกฝ่าย นอกจากนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ยังทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาแสดงถึงการบริหารที่มีประสิทธิภาพ (จันทรานี สงวนนาม, 2553, น.165) การปฏิบัติงานในองค์กรใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน การจะดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า ยังมีปัญหาด้านบุคลากรภายในสถานศึกษา ยังขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และยังขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการดำเนินงานการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษายังไม่บรรลุตามที่คาดหวัง การดำเนินงานที่ผ่านมา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานการพัฒนาสถานศึกษาเท่าที่ควร เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการ เช่น การไม่มีเวลา สถานศึกษาไม่เปิดโอกาส และผู้บริหาร ครูและคณะกรรมการสถานศึกษายังขาดความรู้ ความเข้าใจ และยังไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการการพัฒนาสถานศึกษา ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินงานการพัฒนาสถานศึกษา และถือเป็นงานหลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเอาใจใส่ เพราะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน เพื่อสร้างความมั่นใจในการเข้ารับบริการทางการศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนต่อไป การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ที่เป็นหลักในการดำเนินงานเพื่อสร้างคุณภาพการศึกษา และพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญมากสำหรับการพัฒนาเยาวชน หากดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศโดยกระบวนการมีส่วนร่วม (Participative Management) ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำทางวิชาการ คณะครู และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สนับสนุน คอยช่วยเหลือตลอดทั้ง กำกับติดตาม เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายปลายทาง คือสถานศึกษาที่มีความเป็นเลิศในด้านการบริหารสถานศึกษาเชื่อได้ว่าจะเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความมุ่งหวังได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ เพื่อนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถพัฒนางานหรือองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้า และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Methods) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

1.1 ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร และครู ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ จำนวน 85 โรงเรียน จำนวน 3,496 คน ปีการศึกษา 2563

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ โดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan.1970: 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 690 คน แล้วทำการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดโรงเรียน

1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานภาพตำแหน่ง และขนาดโรงเรียน ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วม สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา โดยสอบถามใน 4 ด้าน คือ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ 1) นำแบบสอบถามพบที่ปรึกษาและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 2) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของ

วัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Index of Item-Objective Congruence: IOC) พบว่ามีค่า IOC ระหว่าง 0.80–1.00 และ 3) การทดลองใช้เครื่องมือกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 ชุด ซึ่งผลการประเมินมีอำนาจจำแนกระหว่าง 0.22 - 0.68 และหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีของ Cronbach ซึ่งผลการประเมินค่าความเชื่อมั่นมีค่าความเชื่อมั่น 0.959

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติวิเคราะห์ จัดอันดับความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา หาข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา และ 2) จากแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) การศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ด้วยการวิเคราะห์ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดประเด็นที่มีความหมายไปในทางเดียวกันเข้าด้วยกัน แจกแจงความถี่ ร้อยละ และเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์จัดลำดับความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index)

ผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม โดยส่วนใหญ่เป็นครู จำนวน 346 คน เป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 274 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 70 คน และเมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงาน พบว่า ปฏิบัติงานในโรงเรียนเล็กมากที่สุด จำนวน 332 คน รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ จำนวน 239 คน และโรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 119 คน และสภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.45) ด้านที่มีปัญหามากที่สุด คือ ด้านการประเมินผล (3.47) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านที่มีสภาพพึงประสงค์มากที่สุด คือ ด้านการวางแผน (4.22)

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการวางแผน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.46) สภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการวางแผน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.22) ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ด้านการวางแผน พบว่าค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันทุกข้อ โดยรวมมีค่า PNI = 0.21

2.2 การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจสภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการตัดสินใจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.45) สภาพที่พึงประสงค์ด้านการตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.14) ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ด้านการตัดสินใจ พบว่าค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันทุกข้อ โดยรวมมีค่า PNI = 0.20

2.3 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการดำเนินการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.45) สภาพที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการดำเนินการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.17) ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ด้านการดำเนินการ พบว่าค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันทุกข้อ โดยรวมมีค่า PNI = 0.20

2.4 การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.47) สภาพที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.09) ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ด้านการประเมินผล พบว่าค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันทุกข้อ โดยรวมมีค่า PNI = 0.17

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.45) ด้านที่มีปัญหามากที่สุด คือ ด้านการประเมินผล (3.47) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านที่มีสภาพพึงประสงค์มากที่สุด คือ ด้านการวางแผน (4.22)

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ พบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

2.1 แนวทางการมีส่วนร่วมในการวางแผน โรงเรียนควรมีการดำเนินการจัดทำกลยุทธ์ (Strategy Development) จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ จัดประชุมครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค(SWOT) ของสถานศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาจะต้องมีการประชุมชี้แจง กำหนดบทบาทให้ชัดเจน วางแผนการทำงานร่วมกัน และสรุปรายงานผลในรอบปีการศึกษา การตัดสินใจร่วมกันโดยมีเหตุผลเพื่อประโยชน์สูงสุดของราชการ ทำตามนโยบายของรัฐบาลตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

2.2 แนวทางการมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การตัดสินใจเป็นกระบวนการสำคัญ การตัดสินใจผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมในโรงเรียน เป็นการแสดงถึงศักยภาพและความสามัคคี ควรเปิด

โอกาสให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการทำงานแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในองค์ความรู้ขององค์กรชุมชนตนเองและมีการพึ่งพาตนเองมากขึ้น

2.3 แนวทางการมีส่วนร่วมการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ขับเคลื่อนการบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพ การมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษา การสื่อสารและผลการดำเนินการของโรงเรียนผู้บริหารโรงเรียนมีกระบวนการด้านการสื่อสารที่ตรงไปตรงมาในลักษณะ Two-way communication เพื่อให้ครู บุคลากร ผู้เรียน และชุมชนเกิดความเข้าใจที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.4 แนวทางการมีส่วนร่วมการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวเปรียบเทียบในแต่ละตัวชี้วัดในการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เชิญผู้บริหาร ครู ประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนรับทราบในการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อไปนิเทศ กำกับ ติดตาม และตรวจสอบเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวเปรียบเทียบในแต่ละตัวชี้วัดในการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา นำผลการประเมินที่ได้มาเสนอถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะนำข้อมูลไปพัฒนาในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

การอภิปรายผล

การวิจัยแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการวางแผน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผน จึงส่งผลให้ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างเต็มที่ โรงเรียนต้องให้ความรู้แก่ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาเรื่องบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของชำนาญ อุดมณีวิ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 พบว่า การดำเนินงานที่ผ่านมา ผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศเท่าที่ควร เนื่องจากมีปัญหา และปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น การไม่มีเวลาและสถานศึกษาไม่เปิดโอกาส ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

1.2 การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการตัดสินใจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการตัดสินใจในบางเรื่องซึ่งเป็นวาระเร่งด่วน จึงมิได้ประชุมเพื่อผ่านการเห็นชอบจากจากหลาย ๆ ฝ่ายก่อน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของไพฑูรย์ กลมกุล (2560, น.96 -101) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต 4 พบว่า ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของครู อยู่ในระดับปานกลาง ความเห็นเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของครู อยู่ในระดับปานกลาง และความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครู

1.3 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการดำเนินการ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ได้รับคำตอบแทน จึงไม่มีผู้อาสาเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น โรงเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าถึงชุมชน เพื่อดึงผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ

พ่อค้าหบตีหรือปราชญ์ชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามที่โรงเรียนต้องการ และร่วมกับสถานศึกษาพิจารณาแนวทางในการให้ได้มาซึ่งครูที่เพียงพอต่อการเรียนการสอน ส่งผลถึงปัญหาการขาดแคลนครู ครูไม่ได้ทำหน้าที่สอนตรงตามเอกที่จบมา และครูต้องปฏิบัติงานอื่นไปพร้อมกัน ทำให้การดำเนินการบางส่วนอาจติดขัดได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของฟิกรี แก้วนวล, (2560, น.82-90) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน อยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านวิชาการต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชน และมีส่วนร่วมในการประชุม เพื่อเสนอแนะในเรื่องต่าง ๆ ด้านการบริหารงานบุคคล ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณสมบัติ เกี่ยวกับการสรรหาบุคคลที่จะเข้ามาสอนในสถานศึกษา และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.4 การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผลสภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประเมินผลไม่มีคู่มือการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทำให้ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง โรงเรียนไม่มีภาระสะท้อนผลกลับเพื่อนำปัญหาและอุปสรรคที่ได้พบนำไปแก้ปัญหาในการประเมินผลในครั้งต่อไป ดังนั้น ทางโรงเรียนต้องจัดอบรมและจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและการประเมินผลให้กับผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทน์ จันวิจิตร (2559, น.78-87) ได้ศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ควรดำเนินงานโดยการจัด ประชุมชี้แจงครูและผู้ที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันวางแผนดำเนินงานทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรใช้วงจรคุณภาพ PDCA และให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. สภาพที่พึงประสงค์ของการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน สภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการวางแผนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาจเป็นเพราะผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบุตรหลานที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียน จึงต้องส่งเสริมศักยภาพด้านมาตรฐานของโรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับจากภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของเดือนเพ็ญ ยลไชย (2562, น.122-131) ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2.2 การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ สภาพที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการตัดสินใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางโรงเรียนผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทุนการศึกษาให้ทางโรงเรียนเป็นประจำทุกปี ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของไพฑูรย์ กลมกุล (2560, น.96-101) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับการทำงานเป็นทีมของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของครู อยู่ในระดับมาก

2.3 การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ สภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทางโรงเรียนทำการคัดเลือกและบรรจุแต่งตั้งคุณครูผู้สอนที่มีศักยภาพ สามารถจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน

และมีโครงการกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของฟิกรี แก้วนวล (2560, น. 82-90) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ด้านการบริหารงานบุคคลต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณสมบัติ เกี่ยวกับการสรรหาบุคคลที่จะเข้ามาสอนใน สถานศึกษา และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.4 การมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล สภาพที่พึงประสงค์การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้านการประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางโรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ เข้ามามีบทบาทในการร่วมประเมินผลการบริหารสถานศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนเกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของปฏิพล จำลอง (2562, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงาน ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมตาม ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 33 โดยรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 สถานศึกษาควรนำแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม ไปใช้ในการบริหารงานทั้ง 4 ฝ่าย ได้แก่ ด้านการบริหารงาน วิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป

1.2 สถานศึกษาควรมีคู่มือการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ และสรุป นิเทศติดตามอย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนขององค์กรภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง ประธาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.กฤษณก ดวงซาม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.อรสา พรหมทา และ ผศ.ดร.จำเนียร พลหาญ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง ช่วยเหลือ ตรวจสอบ แก้ไข ข้อบกพร่อง ต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง รวมทั้งเสียสละเวลาอันมีค่าทั้งกำลังกายและกำลังใจ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับความ กรุณาจากคณาจารย์ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย และขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวก และประสานงาน ในการจัดทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

จันทร์ธานี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: บุคพอยท์.

จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เจริญ ราชโสภา. (2554). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จำนงค์ จันวิจิตร. (2550). *การศึกษาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.
- ธ สุนทราวุธ. (2551). *การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป : ทฤษฎีวิจัย และปฏิบัติทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ ฯ: เนติกุลการพิมพ์
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พิกรี แก้วนวล. (2560). *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ*. กรุงเทพฯ: บริษัท บุคพอยท์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพ พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.